

Geliş Tarihi : 04.10.2017
Kabul Tarihi: 27.02.2018

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal Of Modern Turkish History Studies
XVII/35 (2017-Güz/Autumn), ss. 403-409.

Kitap Tanıtımı
Book Review

Ellinotourkikes Sheseis (Türk-Yunan İlişkileri), Angelos Sirigos,
(Pataki: 2014, 895 sayfa).

Türk-Yunan ilişkileri oldukça uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir. Osmanlı Devleti'nin 1453'te İstanbul'u egemenlik altına almasını bir başlangıç olarak kabul edersek iki toplum arasındaki ilişkilerin beş yüzyıldan uzun bir geçmişe sahip olduğu öne söylenebilir. 1821 yılına kadar Osmanlı egemenliğine tabi olan Yunanlılar 1830 yılında bağımsız olmuş, kurulduğunda sadece Mora yarımadasına hâkim olan Yunanistan, bağımsızlığını kazanır kazanmaz benimsediği Megali İdea politikası kapsamında Osmanlı Devleti içinde bulunan ve Rumca konuşan Ortodoks etnik unsurları sınırlarına dâhil etmek amacıyla *irredentist* bir politika izlemeye başlamıştı. Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar olan süreçte Yunanistan bu konuda önemli başarılar elde etmişse de 1922 yılındaki yenilgi sonrasında bu proje büyük bir başarısızlıkla sonuçlanmıştı. 1923 yılında imzalanan Lozan Anlaşması'yla birlikte iki ülke arasında yeni bir dönem başlamıştı. Bu tarihten sonraki süreçte taraflar Lozan'dan artan kalan sorunları çözüme kavuşturmuş, 1930 yılında bir dostluk anlaşması imzalamış ve 1934 yılında oluşturulan Balkan Antantı'na öncülük etmişti. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortak Sovyet tehdidi algısı bu ittifak ve işbirliğinin daha da ileri bir seviyeye taşınmasına yol açmış, Truman ve Marshall yardımlarıyla komünist etkiden uzak tutulmaya çalışılan bu iki ülke nihayet 1952'de NATO'ya üye olmuş ve 1953 yılında Balkan Paketi ile ilişkilerini zirveye taşımıştı. Ancak 1954 yılından itibaren Kıbrıs sorunu nedeniyle iki ülke arasındaki ilişkiler bozulmaya başlamış, 1959 yılında iki ülke Bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulması konusunda uzlaşmaya varmışsa da Kıbrıs konusundaki uzlaşmazlık devam etmiş ve iki ülke birçok kez bu nedenle savaşın eşiğine gelmişti. Kıbrıs meselesi, 1974 yılında adanın ikiye bölünmesiyle yeni bir boyut kazanmış, günümüze kadar gerçekleştirilen müzakerelerden adanın yeniden birleştirilmesi konusunda hiçbir sonuç çıkmamıştı. 1974'ten sonra Kıbrıs Meselesi nedeniyle sürekli olarak gerginliklerle anılan ikili ilişkilerdeki uzlaşmazlıklar ayrıca Ege Adaları meselesi, hava sahası, kıta sahanlığı, Kardak Krizi, Batı Trakya Türklerine ilişkin sorunlar,

Mülteci Krizi ve en son olarak da 15 Temmuz olayları sonrası Yunanistan'a kaçan askerlerin iadesi gibi konular nedeniyle devam etmektedir.

İki ülke arasında uzlaşmazlığa yol açan bu kadar çok konu başlığı olması nedeniyle Türk-Yunan ilişkileri ve bununla bağlantı olan sorunlar ulusal ve uluslar arası araştırmacıların en çok dikkatini çeken ve üzerinde akademik çalışmalarda bulunulan alanlardan birisidir. Bu çalışmanın amacı bu konuda en son yayınlanan ve Türkiye ve Yunanistan arasındaki tüm bu meseleleri tek bir kitapta ele alan Yunan yazar Angelos Syrigos'a ait olan *Ellinotourkikes Sheseis* (1922-2014) başlıklı çalışmayı ele almak ve değerlendirmektir.

Dr. Angelos Syriogos'un Yunanca kaleme alınmış ve 2014 yılı sonunda Pataki Yayınlarından çıkmış olan *Ellinotourkikes Sheseis* (Türk-Yunan İlişkileri) adlı çalışması oldukça uzun bir tarihsel süreci, 1922-2014 yılları arasını ele alıyor. Yunan yazar¹, bu süreçte iki ülke arasında yaşanmış tüm sorunlara tarih, uluslararası ilişkiler ve hukuki bir pencereden yanıt vermeye çalışan bir referans kitabı yazmaya çalışmıştır. Yaklaşık olarak 900 sayfadan oluşan oldukça kapsamlı bu çalışma, Türk-Yunan ilişkilerine ilişkin son olarak Yunanistan'da 1987 yılında yazılmış olan *Türk-Yunan İlişkileri (1923-1987)* başlıklı çalışmanın eksik bıraktığını iddia ettiği yönleri ve özellikle 1987 yılı sonrasını kapsıyor². Yazarın oldukça sade ve akıcı bir dil kullanmaya özen göstererek iki ülke arasında uzlaşmazlık yaratan tüm meselelere bütüncül bir bakış açısı getirme iddiası taşıyan çalışması ağırlıklı olarak İngilizce ve Yunanca kaynaklara dayanıyor. Çalışma toplamda 5 bölüme ayrılmış: 1- Isorropies (Dengeler): 1922-1955, 2- Sti Skia tou Kypriakou (Kıbrıs Sorunu Gölgesinde: 1955-1973), 3-Anatropi (Yıkım): 1974, 4-I Enopli Eirini (Silahlı Barış): 1974-2014, 5-Apotimisi ton Ellinotourkikon Sheseon meta 1974 (1974 sonrası Türk-Yunan İlişkilerinin Değerlendirilmesi)

Kitabın “*dengeler: 1922-1955*” başlıklı birinci bölümü, toplam 10 alt başlıktan oluşuyor ve Türk-Yunan Savaşı'nın son bulduğu Mudanya Ateşkes Anlaşması'ndan iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşerek kısa bir süre içerisinde ittifaka dönüştüğü ancak 1954 yılında Kıbrıs Meselesi ile bozulmaya başladığı zamana kadar olan tarihsel süreci konu alıyor. Yazar iki ülke arasındaki dostluğun başlangıcına giden süreci ve sonrasını oldukça sade ve başarılı bir şekilde ortaya koyuyor. Her ne kadar yazar bu bölümde, iki ülke arasındaki “savaşız” dönemi konu edinmek amacıyla olduğundan Yunanistan'ın Anadolu Macerasına (1919-1922) ilişkin ayrıntılı bir değerlendirmede bulunmuyor olsa

1 Çalışmanın yazarı Angelos Syrigos aslında hukuk formasyonu almış bir akademisyen. Son dönemlerde Türk-Yunan ilişkilerine ilişkin yaptığı değerlendirmeler ve çalışmalarla Yunanistan'da adından sıkça söz ettiren Angelos Syrigos, 1988'de Atina Panteion Üniversitesi Hukuk bölümünden mezun olmuş, doktora çalışmalarını yine bu alanda İngiltere'de tamamlamıştır. Daha sonraki süreçte başta Kıbrıs Meselesi ve Türk-Yunan ilişkileri olmak üzere birçok alanda yayınlara sahip olan Syrigos 2002'den bu yana yine aynı üniversitede Uluslararası Hukuk ve Dış Politika dersleri vermeye devam ediyor.

2 Christos Rozakes, Thanos Veremis Panos Kazakos, Vangelis Koufoudakis, Aleksiz Aleksandris Oi Ellinotourkikes Sheseis 1923-1987, Ekdoseis Gnosi, Athina, 1988

νεότερη και σύγχρονη ιστορία

ΑΓΓΕΛΟΣ Μ. ΣΥΡΙΓΟΣ

Ελληνοτουρκικές σχέσεις

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

da bu sürece ilişkin görüşünü ortaya koymaktan da geri durmuyor. Örneğin Yunanistan'ın İzmir'e gerçekleştirmiş olduğu çıkarmayı "bölgede yaşayan Rumların özgürleştirilmesi ve Türk mezaliminden kurtarılmasına" yönelik bir eylem olarak değerlendiriyor. Başarısızlıkla sonuçlanan ve Yunanistan'da "Küçük Asya Felaketi" (Mikroasiyatiki Katastrophi) olarak değerlendirilen bu sürecin oldukça iddialı bir şekilde "etnik temizlik"³ ve bölgedeki Yunan kültürel mirasının yok edilmesi süreci olarak kabul edilmesi gerektiğini öne sürüyor. Bir milyondan fazla Rum'un bölgeden göç etmesi ve bu süreçte yaşanan kaotik atmosferden Türkiye'yi sorumlu tutuyor. Ancak gerek Yunan gerekse Türk tarafında yaşanan dramatik olayların ortaya çıkmasına Venizelos'un Anadolu'ya yönelik yayılmacı siyasetinin neden olmuş olabileceği argümanı üzerinde durmuyor. Kaldı ki Venizelos'un özellikle İzmir'in işgaline yönelik planları Yunanistan'da büyük bir tartışmaya yol açmış, dönemin Genel Kurmay Başkanı (ve daha sonra 1936-1940 yılları arasında Başbakan) olan Metaksas böylesi bir eylemin Yunanistan için büyük bir risk taşıdığını ve bunun gerçekleştirilmemesi gerektiğini savunmuştu. Yazarın ayrıntılı bir şekilde incelemediği bu sürece ilişkin çalışmanın en başında böylesine bir değerlendirmede bulunması, çalışmanın "tarafsızlığına" ilişkin ciddi bir şüphe ortaya koyuyor. Oysa günümüzde Yunanistan'da birçok yazar ve akademisyen Venizelos'un Anadolu'ya yönelik siyasetini ve özellikle İzmir'e yönelik çıkarma kararını sert bir dille eleştiriyor, hatta bu konuda Venizelos'un İngiltere'nin "oyununa" geldiğine inanıyor.

Böylesi bir başlangıç çalışmanın tarafsızlığına ilişkin ciddi bir kaygı yaratsa da yazar iki ülke arasındaki ilişkilerde yeni bir dönem başlatan Kıbrıs Meselesi'ni konu edindiği "Kıbrıs Sorunu'nun Gölgesinde: 1955-1973" başlıklı ikinci bölümde oldukça yerinde ve önemli tespitlerde bulunuyor. Yunan Hükümetlerini sert bir dille eleştirmekten geri durmuyor. Tabii böylesi bir yaklaşımda bulunurken dolaylı da olsa yine Türkiye'ye yönelik suçlayıcı bir dil kullanıyor. Örneğin bu bölümün en kapsamlı alt başlığı olan altıncı kısımda (Türk-Yunan İlişkileri 1965-1973) yazar Yunanistan'ın en temel yanlışlarından birisinin "Türkiye'nin Kıbrıs'a ilişkin yaklaşımı konusunda" yanlış bir algıya sahip olması olduğunu iddia ediyor. Syrigos'a göre art arda gelen Yunan Hükümetleri, (Cunta yönetimi dahil) Türkiye'nin kendisine adada İngiliz üsleri büyüklüğünde bir üs verilmesi halinde Enosis'in gerçekleştirilebileceğine inanmakla büyük bir hata yapmıştı. Ancak yazar dolaylı olarak Türkiye'nin Kıbrıs'a ilişkin politikasının *Taksim* olduğunu ima ederken bu süreçte Yunanistan için ideal olan çözümün İngiliz üslerinden birinin Türkiye'ye verilmesi ve bunun karşılığında Enosis'in gerçekleştirilmesi olduğu gerçeğini göz ardı etmiş görünüyor. Peki, Türkiye'ye adada egemen bir üs verilmesi taksim olarak değerlendirilebilir mi? Papandreou ve Kıbrıs'ta Makarios bunun bir taksim olarak değerlendirilebileceği kaygısıyla bunu kabul etmemişti. Ancak asıl ilginç

3 Hatta yazar burada *yevoctovia* (genocide/soykırım) ifadesini kullanıyor.

olan dün ve bugün de her iki tarafın da bunu savunurken adanın hâlihazırda İngilizlere bırakılan iki egemen üs (Ağrutur ve Dikelya) yoluyla taksim edildiği gerçeğini görmezden geliyor ya da gelmek istiyor olmalarıdır.

Kitabın en dar tarihsel periyodu Kıbrıs'taki gelişmeler nedeniyle Türkiye ve Yunanistan'ın savaşın eşiğine geldiği 1974 yılına ayrılmış. "Yıkım: 1974" başlıklı bu bölümde genel olarak yazar Kıbrıs'ın ikiye bölünmesiyle ilgili süreci konu ediniyor. Yazar bu bölümde en tartışmalı konulara zaman zaman samimi açıklamalar getiriyor. Bu bölümde yazar Yunanistan'ın Kıbrıs politikasına ilişkin eleştirilerini sürdürüyor ve temelde cunta yönetimini Türkiye'ye "Kıbrıs'ı bölmesi" için fırsat tanımakla itham ediyor. Yazarın bu yorumu birinci bölümde "gözden kaçırmış olduğu" "Yunanistan'ın İzmir çıkarmasının Küçük Asya Felaketine yol açmış olabileceği" yaklaşımıyla oldukça ciddi bir farklılık gösteriyor. Yazar cuntanın Makarios'u ortadan kaldırmak istediği gerçeğini kabul ediyor ve cuntanın Kıbrıs politikasını sert bir şekilde eleştiriyor. Ancak bu bölüm dikkatle incelendiğinde Yunanistan'da genel olarak hakim olan (*mainstream*) "1974 yılında Türkiye'nin Amerika'nın teşviki ve desteğiyle Kıbrıs'ı ikiye bölmek için adaya müdahale etmiştir" tezinin dışına çıkamadığı görülüyor. Bunu gerçek bir olguymuş gibi alıyor ve ciddi bir şekilde sorgulamıyor. Yunanistan'da genel olarak Kıbrıs'ın ikiye bölünmesinden Kissinger sorumlu tutuluyor; Kissinger'ın Ecevit Hükümetine "yeşil ışık yakarak" adanın ikiye bölünmesine yol açtığı iddia ediliyor. Yazar *Kissinger ve Türk İşgali* bölümünde bu konuyu ayrıntılı bir şekilde inceliyor. Genel olarak doğrudan Amerika'nın müdahil olduğu söyleniyor. İşgale giden süreçte ve işgal anında olayların oldukça karmaşık olduğu ve tek sorumluluğun Kissinger'e yüklenemeyeceğini kabul ediyor. Ancak Türkiye'nin "durdurulamaz" olduğu tezine çok itimat etmiyor görünüyor. Buna karşın yazar darbenin aslında neden gerçekleştirildiği, daha da önemlisi "bağımsız bir ülkeye" ve Kıbrıs halkının iradesine karşı yapılmış bir eylem olduğu gerçeğine fazla temas etmiyor. Özellikle bu noktada yazarın Türkçe kaynaklar konusundaki eksikliği dikkat çekiyor.

"Silahlı Barış: 1974-2014" başlıklı dördüncü bölüm çalışmanın en kapsamlı bölümünü oluşturmaktadır. Yazar bu bölümde Yunanistan'ın Türkiye ile yakınlaşma girişimlerinden söz ediyor. Bu bölümde en dikkat çekici konu kıta sahanlığı konusuna ilişkindir. Bu bölümde yazar ağırlıklı olarak iki ülke arasında sorun yaratan Ege Adaları ve kıta sahanlığı konusunda bilgiler veriyor; hukukçu olmasının da sağladığı avantajla okuyucuya akıcı, doyurucu ve detaylı analizler sunuyor. Ayrıca Silahlanma, Kıta sahanlığı ve Hava Sahası gibi konularda ayrıntılı bilgiler veren yazar iki ülke arasındaki güven krizinin bir türlü aşılamadığından söz ediyor. Özellikle Karamanlis'in Türkiye ile yakınlaşma girişimlerine karşın Yunanistan'ı emperyalist bir siyaset benimsemekle suçlayan Süleyman Demirel'in oldukça şüpheli bir yaklaşım benimsediğini öne sürüyor.

Çalışmanın son bölümü ağırlıklı olarak 1974 yılından 2014 yılına kadar olan sürece ilişkin yazarın Türk-Yunan ilişkilerini Yunanistan'ın penceresinden ele aldığı genel değerlendirmelerinden oluşuyor. Yazar bu süreçte Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik temel önceliğinin "diyalog" kurmaya çalışmak olduğunu öne sürüyor ve bu amaçla Yunanistan'ın benimsemiş olduğu ilginç bir stratejiden söz ediyor: "*The domestication of the beast*" (Canavarın Evcilleştirilmesi). Yazar'ın iddiasına göre 1974'ten sonraki süreçte Yunanistan "sürekli olarak kendisine saldırmaya hazır halde bekleyen bir ülkeyi sakinleştirmek zorunda kalan" bir ülke durumuna gelmişti. Syrigos'a göre bu stratejinin temelde iki ayağı vardı: Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesine yardımcı olmak ve genel olarak Türkiye ile iyi ilişkiler geliştirerek sorunların çözümünde Avrupa Birliği'nin avantajını kullanmak. Uzun bir süre bu politikanın ciddi bir sonuç vermediğini kabul eden yazar 1999 yılında bu konuda önemli bir kırılma yaşadığı görüşünde. Yazara göre bu tarihte her iki ülkede de yaşanan depremin taraflar arasındaki gerginliğin azalmasında büyük bir rol oynamış, "deprem diplomasisi" (diplomacy of the earthquakes) ile başlayan yakınlaşma kısa bir süre içerisinde önemli sonuçlar vermişti. Bundan sonraki süreçte yazar Yunanistan hükümetlerinin kamuoyuna genel olarak Türkiye'nin "emperyal bir devlet" olmadığına yönelik mesajlar vererek ikili ilişkileri daha da geliştirmek çabası içerisinde olduğunu dile getiriyor. Ancak yazar ayrıca bu süreçte Yunan politikacıların Türkiye ile gerçekleştirilen diyaloglar sırasında hiçbir zaman kendilerini güvende hissetmediklerini ileri sürüyor. Bu bölümün en önemli tezlerinden birisi iki ülke ve toplum arasındaki ilişkilerin neden bir türlü normalleşemediği konusuna ilişkindir. Yazarın iddiasına göre söz konusu bu normalleşememenin temel nedeni sıklıkla farklı disiplinlerden akademisyenlerin öne sürdüğü üzere kolektif hafızanın (collective memory) yarattığı sorunlardan kaynaklanıyor. Yazar, karşılıklı "basmakalıp" (stereotypical) düşüncelerin kolektif hafızadan kaynaklanıyor olabileceği ve her iki toplumun da geçmişten bu günü birbirlerine yönelik algılarını değiştirmekte zorluk çektiğini görüşünü kabul ediyor. Ancak bu algıların bir türlü değiştirilememesindeki temel nedenin özellikle Doğu Akdeniz'deki karşılıklı çıkar çatışmalarından (özellikle Kıbrıs ve Ege) kaynaklandığını savunuyor.

Yazar çalışmasını *anti-conclusion* adında bir başlık ve ilginç bir soruyla bitiriyor. Hangi ülke daha iyi dış politikaya sahip? Bu noktada yazar Yunan kamuoyundaki genel algının Türkiye'nin, Türk kamuoyunda ise Yunanistan'ın daha iyi bir dış politika yürüttüğüne yönelik genel bir algı olduğunu ifade ediyor ve kendi görüşünü şu şekilde ifade ediyor: "Her iki ülkede de yetenekli diplomatlar var. Yunan diplomatları çok daha esnek ve uyumluyken buna karşın Türk diplomatlar, daha kurumsal bir hafızaya sahip bir zihniyetler ve uzun dönem siyaset benimsemekte daha iyi olduklarını öne sürüyor. Yunanistan'ın Birinci Dünya Savaşında "doğru" tarafta yer aldığını, bilinçli bir şekilde İtilaf Devletlerine karşı İkinci Dünya Savaşında Nazizm karşısında tutmaktan geri

durmadığını, Soğuk Savaş sırasında liberal ülkelerle birlikte hareket ettiğini, 1981’de Avrupa Ekonomik Birliğine dahil olmayı ve 2004’te Kıbrıs’ı da Avrupa Birliğine dahil etmeyi başardığını dile getiriyor. Buna karşın Türkiye’nin Birinci Dünya Savaşı’nda mağlup olan devletler tarafında yer aldığını, İkinci Dünya Savaşında tarafsız kalmayı başardığını, ancak savaş sonrası dönemde bölgesindeki toprak dağıtım sürecine dahil olamadığını, Soğuk Savaş döneminde Yunanistan’da olduğu üzere Türkiye’nin de liberal ülkelerle birlikte hareket ettiğini ve Avrupa Birliğine girme girişimlerini devam ettirdiğini ifade ediyor. İki ülkeye yönelik yaptığı kıyaslamada Syrigos Yunanistan’ın değişikliklere açık bir ülke olmasına karşın Türkiye’nin bu konuda daha kapalı bir yapıya sahip olduğunu ifade ediyor. Ayrıca oldukça iddialı bir şekilde Yunanistan’ın demokratik bir ülke olduğunu, Türkiye’nin ise önceden bu yana önemli kararları elit bir yönetici kesim tarafından aldığını öne sürüyor.

Sonuç olarak yazar oldukça zor bir konuda sürekli olarak uzlaşmazlıklarla anılan *Türk-Yunan İlişkileri* konusunda kapsamlı bir referans kitabı yazma çabasına girmiş ve bu konuda okuyucuya doyurucu bilgiler sunmayı başarmıştır. Üzerinde çok uzun yıllar emek harcadığı açık olan çalışmada her ne kadar zaman zaman taraflı yorumlarda bulunulsa da genel olarak çalışmanın olayları olduğu gibi aktarmaya çalışan bir tutumla yazıldığı ve yazarın oldukça tartışmalı konularda samimi ifadelerde bulunduğunu dile getirmek mümkündür. Sadece bu açıdan bakılsa dahi çalışma amacına ulaşmış görünüyor. Yazar, söylemek istediğini çok az dolaylı yollardan ifade ediyor ve bu durum çalışmasına yönelik olumlu ya da olumsuz bir görüş bildirilmesini kolaylaştırıyor. Türkiye’nin tehlikeli bir ülke olduğu, dış politikada *maksimalist* talepleri olduğunu saldırgan bir politika izlediğini buna karşın Yunanistan’ın her zaman hukuk çerçevesinde hareket eden bir devlet olduğunu savunurken Yunan siyasetindeki genel bir görüşün çok fazla dışına çıkmayı başaramadığını görüyoruz. Ancak böylesi yorumlarda bulunurken yazar Yunan Hükümetlerine yönelik oldukça yerinde ve doğru tespitlerle çarpıcı eleştirilerde bulunmayı da ihmal etmiyor. Yazar ikili ilişkilerde tüm hataların Türkiye’ye ait olduğunu iddia eden bir çaba içerisine girmiyor. Bunu gerçekleştirmekle yazar Yunanistan’da yazılmış benzeri birçok çalışmadan farklı olmayı başarmış görünüyor.

Gürhan YELLİCE⁴

4 Okt. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
(gurhan.yellice@deu.edu.tr)